

Institutul
European
din România

Relațiile transatlantice în era pandemiei: între relansare și recalibrare

Bogdan Mureșan

București, aprilie 2021

Relațiile transatlantice în era pandemiei: între relansare și recalibrare

Bogdan MUREȘAN¹

Introducere

Președintele american Joseph (Joe) Biden a avut la 26 martie 2021 [prima sa întrevedere virtuală](#) cu [liderii celor 27 de state membre ale Uniunii Europene](#) (UE), în cadrul Consiliului European de primăvară. [Cu acea ocazie](#), politicianul democrat veteran de la Casa Albă a dat asigurări că o Uniune Europeană puternică este în interesul Statelor Unite ale Americii (SUA) și a făcut apel la relansarea și consolidarea relațiilor transatlantice pentru a face față într-o manieră coordonată marilor provocări globale. O listă neexhaustivă a acestora cuprinde pandemia cauzată de noul coronavirus SARS-CoV-2, schimbările climatice, recesiunea economică și cea democratică, dar și revoluția noilor tehnologii, toate având potențialul de a destabiliza și mai mult așa-numita „ordine globală liberală” aflată, potrivit unor comentatori, [în stare de asediu](#). Cele două dosare nucleare – iranian și nord-coreean – necesită, la rândul lor, o colaborare strânsă între America și Europa.

Anterior, în cadrul tradiționalei Conferințe de Securitate de la München (MSC) din luna februarie, Biden a afirmat că „[America a revenit. Alianța transatlantică a revenit. Și nu privim înapoi, ci privim înainte, împreună](#)”. Iar acest angajament declarat în favoarea multilateralismului, a unui parteneriat transatlantic puternic și a unei reveniri a SUA în fruntea sistemului de relații internaționale a fost repetat în mai multe rânduri și sub diferite forme de secretarul de stat Antony Blinken. Aceste declarații, coroborate cu acțiuni concrete precum revenirea SUA în Acordul de la Paris privind schimbările climatice și în Organizația Mondială a Sănătății (OMS), au corespuns speranțelor multor lideri europeni. După patru ani turbulenți de relații transatlantice dominate de o logică tranzacțională, cu un președinte Donald Trump care [a antagonizat](#) Uniunea Europeană și, inițial, [a pus la îndoială](#) utilitatea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), nu puțini conducători politici își doreau ca relațiile dintre cele două maluri ale Atlanticului să revină la normal (contrariul fiind, poate, la fel de adevărat).

Pe de altă parte, această normalizare nu ar trebui să presupună o simplă reluare a unui *status quo ante* desuet în care partea americană dădea tonul cooperării (militare, financiare și normative), iar europenii se complăceau de multe ori cu rolul unui „partener junior”. De altfel, în pofida valorilor liberale comune, episoade precum invazia din Irak din 2003 sau intervenția din Libia din 2011 au arătat că, uneori, parteneriatul transatlantic este marcat de interese,

---

¹ **Bogdan Mureșan** este coordonator de proiect și expert în cadrul Serviciului Studii Europene, Institutul European din România. Este redactor al revistei academice Romanian Journal of European Affairs. Are studii de specialitate în domeniul relațiilor internaționale și afacerilor europene, iar aria sa de interes cuprinde politica externă a Uniunii Europene, geopolitica spațiului european și arhitectura de securitate euroatlantică, dar și domeniul comunicării strategice și al combaterii dezinformării. Adresă de email: bogdan.muresan@ier.gov.ro.

Opiniile exprimate în acest material nu angajează decât autorul și nu pot fi considerate ca reprezentând o luare de poziție oficială a Institutului European din România.

îngrijorări strategice și considerente geopolitice diferite, dacă nu de-a dreptul opuse. Iar dezbaterea legată de forma pe care ar trebui să o adopte în final „autonomia strategică” a Uniunii arată nu numai lipsa unui consens la nivel transatlantic, ci inclusiv în cadrul comunității europene. Cu toate acestea, parteneriatul transatlantic și-a dovedit viabilitatea nu doar în pofida diferențelor dintre parteneri, ci și datorită acestora, începând din 1945 și până în prezent.

Promovarea rezilienței democratice ar putea fi elementul cheie și catalizatorul pentru recalibrarea relațiilor transatlantice și alimentarea unei sinergii pozitive în era pandemiei, inclusiv raportat la competiția strategică cu modelul autoritarist întruchipat de China și Rusia. Ambele maluri ale Atlanticului ar avea de beneficiat de pe urma unei mai mari reziliențe democratice în fața [valului populist](#), a ascensiunii unor curente autoritariste și a proliferării dezinformării instituționalizate, pentru care „[polipandemia](#)” COVID-19 a reprezentat un dar nesperat și factor accelerator. Ambii parteneri pot contribui de pe un picior de egalitate în acest sens, inclusiv prin redresarea dinamicii interne a sistemelor democratice occidentale.

Pandemia COVID-19, corolarul „furtunii perfecte” a crizelor globale

Fără îndoială că pandemia COVID-19, o „[lebedă](#)” [mai mult albă decât neagră](#), și multiplele crize provocate de aceasta (sanitară, politică, socioeconomică etc.) au expus fără echivoc slăbiciunile și fragilitatea instituțiilor, aranjamentelor și interdependențelor internaționale existente, având drept principal efect, așa cum remarca Fareed Zakaria, o [accelerare a lumii pe care o știm](#). Practic, pandemia nu a provocat atât de multe noi tendințe la nivel global și regional, cât le-a amplificat exponențial pe multe dintre cele care erau deja în curs de mai mulți ani sau chiar decenii. Printre acestea, amintim apelurile repetate la reformarea Fondului Monetar Internațional (FMI), Băncii Mondiale (BM) și Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), principalii vectori ai sistemului economic global, sau a Organizației Națiunilor Unite (ONU), piatra de temelie a arhitecturii de securitate colectivă postbelică. Evoluțiile recente au confirmat justetea acestor apeluri și au relevat o criză a multilateralismului contemporan, cu numeroasele sale ambiguități reziduale.

Absența unor structuri instituționale bine echipate pentru a gestiona amenințări globale emergente nu ar trebui însă să ne surprindă: o bună parte a ansamblului contemporan de guvernare globală își are originile în vremuri și lumi diferite, cu amenințări și resorturi diferite. Această constatare și conștientizare reprezintă însă un imbold clar în favoarea unei noi abordări, în care elemente tradiționale de *high politics* (în care protagoniștii sunt guvernele naționale) și *low politics* (unde acționează și alți actori nestatali) devin aproape interșanjabile în ceea ce privește importanța și impactul lor pentru statele și populațiile lumii. Aceeași observație este valabilă și în cazul întrepătrunderii unor elemente de *soft power* (putere blândă) și *hard power* (putere dură) într-o lume multipolară cu o [puternică difuzie a puterii de la guverne spre actori nestatali](#). Intrând pe teritoriul scenariilor de viitor, putem anticipa că unul dintre rezultatele acestei situații fără precedent în istoria recentă va fi și acordarea unei importanțe sporite amenințărilor potențiale cu probabilitate scăzută, dar impact

semnificativ, după cum este cazul unei pandemii (cu toate că epidemiile de SARS, MERS, gripa porcină și Ebola ar fi trebuit să ne pună pe deplin în gardă).

Referitor la Uniunea Europeană, cu greu trece o zi fără să nu apară diferite cărți, articole, informații de presă și comentarii (mai mult sau mai puțin de specialitate) având drept temă diversele provocări și crize cu care s-a confruntat și se confruntă proiectul european în ultimii ani. În plan intern, resurgența unui naționalism nativist în (dar nu numai) Vechea Europă, cauză și totodată rezultat al referendumului asupra menținerii Regatului Unit în Uniunea Europeană (2016) ce a dat startul procesului *Brexit*, precum și tentativele repetate de a submina statul de drept atestă dificultatea integrării europene post-Lisabona. În plan extern, criza migrației și a refugiaților, provocată mai ales de instabilitatea cronicizată dincolo de Marea Mediterană, încălcările repetate ale unor norme fundamentale de drept internațional de către Rusia și ingerințele acesteia în politica internă a unor state membre, dar și relația complicată cu China reprezintă doar câteva exemple de dosare actuale și prezente. Iar un fapt din ce în ce mai evident este că, adesea, vechile linii de demarcație între interesele naționale și cele internaționale se confundă din ce în ce mai mult, fiind necesară mai degrabă o abordare integrată, de tip *nexus*.

Alături de alte provocări pe termen mediu și lung, precum schimbările climatice, noua revoluție tehnologică și amenințările cibernetice, putem considera pandemia COVID-19 drept corolarul „furtunii perfecte” a crizelor globale. Iar relațiile transatlantice pot fi privite atât ca o reflecție a crizei multilateralismului contemporan, cât și ca un contribuitor la această situație tensionată. Însă, pentru că, în mod proverbial, în orice criză rezidă și (cel puțin) o oportunitate, un aspect benign evident ar fi că o bună parte dintre provocările globale sunt comune atât pentru Uniunea Europeană, cât și pentru Statele Unite ale Americii. Astfel, în cadrul Conferinței de Securitate la München, atât cancelarul german Angela Merkel, cât și președintele francez Emmanuel Macron, au salutat angajamentul reînnoit al Administrației Biden față de parteneriatul transatlantic și au pledat pentru mai multă cooperare multilaterală. Pe de altă parte, flamboiantul lider de la Palatul Élysée nu a scăpat ocazia pentru a face un nou apel la „suveranitatea strategică” a Europei (o variantă a autonomiei strategice) și la formularea unui nou concept strategic pentru NATO. [În accepțiunea sa](#), o Uniune Europeană autonomă din punct de vedere al securității și apărării comune va consolida comunitatea de securitate euroatlantică per total. În acest sens, ar fi de remarcat că partenerii europeni par a fi cu adevărat hotărâți în ceea ce privește extinderea cooperării, nu doar la nivel transatlantic, ci în primul rând între ei, inclusiv în domenii de [competențe interguvernamentale](#). Menținerea Regatului Unit în orbita cooperării europene în domeniul apărării este, la rândul său, un imperativ strategic. La fel și bugetele alocate apărării, cu viitor incert în contextul pandemiei.

Promovarea rezilienței democratice

Când vorbim despre relațiile transatlantice/parteneriatul transatlantic ne referim la cumulum relațiilor dintre Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, în cadrul mai larg furnizat de legăturile instituționale mijlocite de organizațiile internaționale relevante și NATO. În mod tradițional, aspectele legate de politica externă, securitate și apărare s-au coagulat în nucleul

dur al acestor relații. Totodată, pornim de la premisa că aceste relații între Uniunea Europeană, ca entitate politică *sui generis*, și SUA pot surmonta diferențele existente la nivel bilateral între Washington și anumite state membre (e.g., proiectul de gazoduct Nord Stream 2 sau relația ambivalentă a unor state membre față de Rusia/China) în vederea gestionării unor provocări comune cu repercusiuni globale. Și avem în vedere aici inclusiv solidaritatea internațională și ajutoarele umanitare destinate Emisferei Sudice, unde, în contextul pandemiei cu noul coronavirus, ONU se teme de o criză „[cu proporții biblice](#)”. Uniunea are un avantaj comparativ aici, în calitate de cel mai mare donator mondial de asistență oficială pentru dezvoltare.

În conformitate cu declarațiile președintelui american, dar și cu diferite documente strategice europene, promovarea rezilienței democratice, sub toate valențele sale, ar urma să fie o prioritate de politică internă, politică externă și diplomație publică la nivelul comunității transatlantice. Astfel, intenția președintelui Biden de a organiza un „[summit pentru democrație](#)” (nu un summit *al* democrațiilor, ce s-ar fi dovedit mai problematic din multiple motive) în primul an de mandat este consonantă cu preocuparea Uniunii Europene de a salvagarda democrația și respectul pentru statul de drept în calitate de valori fundamentale ale construcției europene. După ce președintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a subliniat în timpul discursului său privind Starea Uniunii din 2020 că „[valorile europene nu sunt de vânzare](#)”, Comisia a prezentat la finele anului trecut [primul său raport anual privind starea statului de drept în statele membre](#), dar și un [nou plan de acțiune pentru consolidarea democrațiilor europene](#). La MSC, atât Joe Biden, cât și premierul britanic Boris Johnson, au făcut apel la o cooperare bazată pe valori comune între membrii „lumii libere”.

Din păcate, asaltul global asupra democrațiilor și valorilor liberale nu este de dată recentă. În mai toate regiunile lumii, autocrații au părut să preia inițiativa, susținătorii democrației au părut că se află în defensivă, în timp ce spațiul pentru pluralismul politic și libertatea de exprimare s-a redus. Cel puțin aceasta ar putea fi concluzia pe care o desprindem după ce lecturăm cele mai recente rapoarte ale [Freedom House](#) și [Economist Intelligence Unit](#) referitoare la starea democrației și libertății în lume. Potrivit [Freedom House](#), 2019 a fost cel de-al 14-lea an consecutiv de declin al libertății globale. Pandemia a accelerat declinul democratic și, mai mult, insurecția de la Capitoliu și lovitura de stat militară produsă în Myanmar de la începutul lui 2021 atestă urgența unui răspuns global, concertat și complementar, la această problemă cu efect de contagiune.

Acesta este, în opinia mea, principalul domeniu de acțiune unde SUA și UE pot colabora imediat, în baza mecanismelor și aranjamentelor deja existente, pentru a revitaliza și recalibra dinamica interacțiunii transatlantice. Dacă la capitolul putere militară Europa este încă un jucător modest, deși ambițios, relativ la superputerea americană, în domeniul promovării valorilor, principiilor și normelor democratice cei doi piloni ai ordinii globale liberale pot acționa de pe un picior de egalitate. Și vor confirma astfel ceea ce argumentau [doi miniștri de externe europeni \(german și francez\)](#) când spuneau că nu există parteneri internaționali mai buni, mai apropiați și mai naturali decât America și Europa. Coeziunea internă a relațiilor dintre cele două maluri ale Atlanticului va proiecta credibilitate și putere normativă spre

exterior. Împreună, America și Europa pot conferi legitimitate și putere, cele două componente esențiale pentru orice sistem de ordine mondială, [conform lui Henry Kissinger](#). În caz contrar, tendințele de fragmentare și forțele centrifuge care erodează ordinea globală bazată pe multilateralism și reguli nu vor face decât să se accentueze, inclusiv sub impulsul pandemiei și al crizelor sale asociate.

Concluzii

Deși este încă prematur pentru a emite verdicte sau a trage concluzii definitive, ceea ce am putut observa în contextul pandemiei COVID-19 a fost că anumite regimuri democratice precum Noua Zeelandă, Coreea de Sud, Taiwan și Germania au implementat măsuri foarte eficiente de restrângere și combatere a virusului. Pe de altă parte, regimuri caracterizate de un populism cu trăsături iliberale precum Brazilia, Rusia, Iran și Belarus s-au confruntat cu un număr mai mare de cazuri, spitalizări și decese. Totuși, exemplul american de gestionare a crizei sub Administrația Trump ne împiedică să facem orice fel de corelație puternică între tipul de regim și eficacitatea răspunsului la pandemie. În același timp, pandemia a evidențiat tentația anumitor actori externi de a încerca să submineze coeziunea politică și socială a societăților democratice, mai ales prin orchestrarea unor campanii de dezinformare care au luat forma „[infodemiei](#)”.

Cooperarea în domeniul rezilienței democratice reprezintă, la ora actuală, un punct de plecare ideal pentru recalibrarea relațiilor transatlantice, în perspectiva unei mai bune ancorări într-o nouă paradigmă de gestionare a marilor provocări globale. Iar cel mai bun mod de a răspunde tentației autoritariste și regresului democratic este de a sprijini forțele prodemocrație, atât la nivel guvernamental, cât și de societate civilă. Prin promovarea unor inițiative și coaliții anticorupție, sprijinirea jurnalismului de investigație, ajutorarea unor „state indecise” pe drumul spre democrație precum Ucraina sau Tunisia, dar și prin folosirea „diplomației coercitive” pentru a apăra drepturile omului și a expune abuzurile. Principala provocare în acest sens rămâne însă echilibrarea uneori dificilă a aspirațiilor normative ale comunității transatlantice cu interesele pragmatice, de *realpolitik*, ale țărilor ce o constituie.

În ceea ce privește România, care deține în perioada 2019-2021 [Președinția Comunității Democratilor](#), aceasta poate contribui activ la consolidarea relației transatlantice, prin sprijinirea statului de drept și a drepturilor și libertăților fundamentale, atât în interiorul UE, cât și în vecinătatea strategică reprezentată de Parteneriatul Estic și Balcanii de Vest. În 2021, țara noastră marchează [10 ani de la adoptarea Declarației Comune privind Parteneriatul Strategic pentru Secolul XXI între România și Statele Unite ale Americii](#) și de la intrarea în vigoare a Acordului privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România. Este un nou moment oportun pentru consolidarea profilului României ca stat membru UE cu vocație transatlantică, după cel fructificat cu ocazia Președinției României la Consiliul UE în prima parte a anului 2019.